

Хом'як О. А., к.пед.н. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** В статті досліджено процес виховання естетичних смаків у студентської молоді в умовах педагогічного університету. Визначено критерії, показники і рівні вихованості естетичних смаків у студентської молоді, описано технологію виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності, програму емпіричного дослідження та викладено основні результати наукового експерименту.*

***Ключові слова:** естетичні смаки, студенти педагогічних університетів, оптимальні педагогічні умови виховання естетичних смаків, технологія виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності.*

***Аннотация.** В статье исследован процесс воспитания эстетических вкусов у студенческой молодежи в условиях педагогического университета. Определены критерии, показатели и уровни воспитанности эстетических вкусов у студенческой молодежи, описана технология воспитания эстетических вкусов студентов педагогических университетов во внеучебной деятельности, программа эмпирического исследования, изложены основные результаты научного эксперимента.*

***Ключевые слова:** эстетические вкусы, студенты педагогических университетов, оптимальные педагогические условия воспитания эстетических вкусов, технология воспитания эстетических вкусов студентов педагогических университетов во внеучебной деятельности.*

***Annotation.** In the article the process of students' aesthetic tastes formation in the conditions of pedagogical university is investigated. The criteria, indicators and levels of students' aesthetic taste formation are determined; the technology of aesthetic tastes of students of pedagogical universities formation in extracurricular activities and the program of empirical research is described; the main results of a scientific experiment are outlined.*

***Keywords:** aesthetic tastes, students of pedagogical universities, optimal pedagogical conditions of aesthetic tastes formation, technology of aesthetic tastes of students of pedagogical universities formation in extracurricular activities.*

Формування високого рівня естетичного смаку у студентської молоді є однією із важливих умов розвитку духовної культури сучасного українського суспільства.

Потреба в удосконаленні процесу виховання естетичних смаків у майбутніх учителів в умовах ВНЗ зумовлена низкою соціально-економічних і психолого-педагогічних причин: масштабність, глибина й динамізм економічних, політичних і духовних процесів в Україні вимагають особливої уваги до процесу формування естетичної культури молоді; зміна психології свідомості нерозривно пов'язана з новим розумінням людини, зі зростанням ролі її особистості в процесі становлення суспільних, ринкових відносин; недосконалість соціального досвіду, недостатня стійкість переконань молоді зумовлює необхідність об'єктивно оцінити стан сучасного впливу прекрасного на різні аспекти життєдіяльності суспільства.

Розуміючи естетичний смак, як здатність людини сприймати, розуміти й оцінювати особливості предметів, явищ природи та суспільного життя з погляду їх естетичної і гуманістичної доцільності, розглядаючи цю естетичну категорію з позиції ідентифікатора сучасних тенденцій та норм естетичного, вважаємо її необхідною складовою формування високого рівня естетичної культури студентської молоді. О. Буров, пов'язуючи естетичний смак з процесом формування особистості, розумів його як відносно стійку властивість особистості, в якій закріплюються норми, що виконують роль критерію для естетичної оцінки [1]. Між тим, Л. Коган, естетичний смак досліджував відповідно до естетичних поглядів, почуттів та ідеалів людини, характеризуючи його як стійку систему оцінок естетичної значущості явищ навколишнього світу [2].

Актуалізація проблеми виховання естетичних смаків у студентства зумовила пошук шляхів організації та вдосконалення названого процесу в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу.

У Концепції національного виховання студентської молоді серед основних напрямів національно-виховної діяльності виділено естетичне виховання, яке містить такі компоненти: розвиток естетичних потреб і почуттів, художніх здібностей та творчої діяльності; формування у молоді естетичних поглядів, смаків, вироблення умінь примножувати культурно-мистецькі надбання народу, відчувати й відтворювати прекрасне в повсякденному житті.

Вважаємо, що саме студентська молодь педагогічних університетів має бути інтелектуальним і морально-естетичним взірцем суспільства. Оскільки саме вчителів належить важлива суспільно-творча місія – формувати духовну свідомість нації, виховувати й розвивати у підростаючого покоління художні вподобання, естетичні почуття, смаки. Особливої уваги у цьому контексті потребує проблема створення належного рівня розвитку естетичної і духовної культури, художньо-естетичної вихованості студентів педагогічних університетів.

З огляду на висловлене, наукове обґрунтування та практичне впровадження у практику педагогічних університетів системи позанавчальної роботи з виховання естетичних смаків у студентської молоді видається актуальним та закономірним.

Аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес учених – естетиків, педагогів, психологів – до проблеми виховання естетичних смаків: Г. Апресян, Ю. Борев, О. Буров, В. Бутенко, М. Верб, З. Гіптерс, І. Гончаров, А. Гулига, М. Каган, Н. Калашник, Є. Квятковський, М. Киященко, А. Комарова, Л. Левчук, О. Леонтьєв, Б. Лихачов, Л. Масол, А. Мелік-Пашаєв, Н. Миропольська, А. Молчанова, Я. Пономарьов, В. Разумний, С. Рубінштейн, О. Рудницька, О. Семашко, Л. Столович, Б. Теплов, Г. Шевченко, А. Щербо.

Проблемі виховання естетичних смаків присвячені дисертаційні роботи О. Берестенко, Л. Гончаренко, Л. Захарчук, Б. Івасів, Л. Михайлової, І. Пацалюк, В. Радкіної, Г. Раїцької, І. Сідорової, В. Стрілько, Н. Чернікової. У їх статтях звертається увага на формування естетичного смаку як необхідної складової всебічно й гармонійно розвиненої особистості.

Аналіз естетичної, педагогічної, психологічної літератури підводить до думки про значний інтерес вчених до висвітлення наукових аспектів виховання естетичних смаків особистості. Однак, вважаємо, що ґрунтовного дослідження потребує проблема виховання естетичних смаків у майбутніх фахівців педагогічної галузі у позанавчальній діяльності в умовах вищої школи.

Мета нашої статті полягає у висвітленні етапів реалізації організаційно-методичної системи дослідження процесу виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності.

Необхідність ґрунтовного розроблення проблеми виховання естетичних смаків у студентської молоді зумовлена низкою суперечностей між:

– потребою виховання естетичного смаку у студентів педагогічних університетів в умовах вищого навчального закладу і недостатнім окресленням відповідних педагогічних умов, що у свою чергу базується на неповноті теоретичних знань про структуру та зміст естетичного смаку сучасної молоді, його місця в структурі педагогічної діяльності, нерозробленості педагогічної технології виховання естетичних смаків у студентської молоді;

– необхідністю подальшого вдосконалення засобів виховання естетичних смаків у студентської молоді і недостатньою розробленістю педагогічних основ і методичних рекомендацій щодо їх ефективної реалізації;

– потребою суспільства у фахівцях педагогічного профілю з високим рівнем естетичних смаків та відсутністю системи позанавчальної роботи за цим напрямом у вищій школі.

Виконуючи завдання наукового пошуку нами була запропонована організаційно-методична система виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності. Представлено науково-методичний інструментарій дослідження, на основі якого проведена

діагностика рівнів вихованості у студентів згідно визначених критеріїв та показників, обґрунтовано та здійснено реалізацію педагогічних умов і технології виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності, проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Експериментальною базою дослідження були Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Короленка, Східно-європейський національний університет імені Лесі Українки, Рівненський державний гуманітарний університет.

В експерименті взяли участь 452 студенти гуманітарних спеціальностей названих вищих навчальних закладів, які здобувають освіту за напрямом підготовки «Початкова освіта». До експериментальної групи увійшли 224 студенти, до контрольної – 228 студентів.

Критеріями і показниками ефективності виховання естетичних смаків у студентської молоді визначено:

- художньо-аксіологічний критерій, показниками якого є: сформованість ціннісних орієнтацій студентської молоді; здатність оцінювати естетичне в навколишньому житті;

- емоційно-естетичний критерій з показниками: уміння виявляти естетичний інтерес до навколишнього; вміння емоційно відгукуватися під час сприймання оточуючих предметів, явищ дійсності, творів мистецтва;

- мистецтвознавчий критерій, показниками якого є: сформованість культурологічних уявлень у галузі художньої культури; чітке усвідомлення естетичних категорій;

- оцінювально-рефлексивний критерій, який відображають показники: сформованість естетичної свідомості; вміння здійснювати власну естетичну оцінку.

На підставі вищезазначених критеріїв і показників визначено чотири рівні вихованості естетичного смаку: високий, достатній, середній, початковий. За визначеними критеріями були розроблені змістові характеристики рівнів.

Високий рівень вихованості естетичного смаку характеризується наявністю естетичних потреб, прагненням до прекрасного, здатністю до естетичних переживань у процесі сприйняття творів мистецтва, у повсякденній діяльності, умінням давати естетичну оцінку у формі розгорнутого оцінного судження, виходячи з власного естетичного досвіду. Цей рівень відображає обізнаність студентів з основними законами мистецтва, творчістю видатних діячів, стильовим і жанровим розмаїттям творів мистецтва.

Достатній рівень вихованості естетичних смаків відображає достатній обсяг естетичних уявлень, досить чітке усвідомлення естетичних категорій; характеризується обмеженістю естетичних потреб, умінням виразити

естетичну оцінку, виходячи з естетичного досвіду сформованого на основі високої художньої культури.

Середній рівень відображає елементарні естетичні знання студентства, які не співвідносяться з досвідом естетичних переживань; характеризується повною обмеженістю естетичних потреб молоді, неузгодженістю в розумінні критеріїв краси в мистецтві, естетичного переживання, пов'язаного зі сприйняттям прекрасного, труднощами у формуванні естетичної оцінки явищ дійсності і мистецтва. Під час визначення естетичних категорій студенти означеного рівня відчували суттєві труднощі.

Початковий рівень вихованості естетичного смаку характеризується мінімальними естетичними знаннями щодо оцінки творів мистецтва, байдужістю до світової та вітчизняної культури. Студенти не здатні висловлювати власні думки про отримані враження, давати об'єктивну естетичну оцінку творам мистецтва, емоційно не сприйнятливі; мають досить поверхневі переживання. Ціннісні орієнтації студентської молоді та естетична свідомість сформовані на початковому рівні, естетичне сприймається з позиції «подобається» – «не подобається» і набуває ваги лише з позиції користі і задоволення потреб.

У процесі констатувального експерименту проаналізовано стан сформованості естетичних смаків студентів. Для виявлення кількісних показників рівнів сформованості естетичних смаків у студентів ми використовували такі методи дослідження: анкетування, тестування, інтерв'ю, метод експертної оцінки, що дозволило по-новому спланувати навчальний процес, спрямувати його на виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження виявив, що домінуючими виявилися середній та початковий рівні вихованості естетичних смаків. Зокрема, початковий рівень зафіксовано у 95 студентів (41,8 %) контрольних та 87 студентів (38,43 %) експериментальних груп, середній виявлено у 87 студентів (38,24 %) контрольних груп та 90 студентів (40,2 %) експериментальних. На достатньому рівні перебували 27 студентів (11,85 %) контрольних та 30 студентів педагогічних університетів (13,4 %) експериментальних груп. Студентів із високим рівнем вихованості естетичних смаків виявлено лише 18 у контрольних групах і 17 в експериментальних (7,98 % та 7,97 % відповідно).

Проаналізувавши результати констатувального експерименту, можна стверджувати, що естетичні смаки у студентів педагогічних університетів знаходяться на середньому та початковому рівнях. Так, більшість студентів не мають чіткого усвідомлення сутності естетичних категорій і значущості естетичного відношення до навколишнього світу та до людей у власному житті, не готові до розкриття творчого естетичного потенціалу.

Проведений констатувальний експеримент та безпосередня участь у процесі виховання естетичних смаків у студентської молоді дозволили констатувати той факт, що підвищення ефективності означеного процесу можливе за умови впровадження в навчально-виховний процес вищого навчального закладу низки педагогічних умов. Зокрема: *формування мотиваційної потреби особистості студента в естетичному вихованні; включення в навчально-виховний процес системи творчих завдань, що організують естетичну діяльність студентів із урахуванням їх індивідуальних особливостей; інтеграція аудиторної та позааудиторної діяльності з естетичного виховання студентів; формування єдиної системи форм, активних методів, засобів естетичного виховання, що сприятимуть набуттю естетичного досвіду, формуванню естетичного ідеалу, вихованню естетичних смаків; художньо-естетичне занурення студентської молоді в «культурне» середовище з метою залучення до мистецтва.*

Розглянуті нами теоретичні положення сутності проблеми виховання естетичних смаків особистості, потенційних можливостей студентського віку, дозволили розробити технологію виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності.

Мета розробленої технології полягала у підвищенні рівня вихованості естетичних смаків у студентів педагогічних університетів. Зміст формувального експерименту полягав у тому, щоб передати студентам педагогічних університетів необхідний мінімум знань у галузі естетичного виховання, які б дозволили активізувати творчі здібності студентства, виховати їх естетичний смак, допомогти опанувати естетичні цінності, закладені у здобутках мистецтва, а також підготувати молодь до виконання творчої діяльності. Завдання технології полягали у розширенні кола знань студентів про мистецтво, формуванні у них цілісного уявлення про естетичну культуру, розвитку емоційно-чуттєвої сфери студентів педагогічних університетів, їх естетичного відношення до світу, інших людей, самого себе; сприянні творчій реалізації образного мислення майбутніх фахівців педагогічної галузі, їх естетичного судження й смаку.

Запропонована модель технології складалася з теоретико-методологічного, проектувального, формувального та результативно-оцінювального блоків.

У якості теоретико-методологічних орієнтирів технології виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів були використані підходи: (спілкування з живим мистецтвом; пробудження, підтримка і розвиток у студентської молоді ціннісного відношення до мистецтва; формування інтересу до високохудожніх творів), принципи (естетизації навчального процесу; особистої значущості кожної зустрічі з мистецтвом, максимальної реалізації творчих здібностей студентів педагогічних університетів у естетичному сприйнятті, естетичному відчутті твору мистецтва; прагнення до краси; самореалізації в творчості) та компоненти

естетичної свідомості (естетичні емоції, почуття, судження, інтереси, потреби, ідеали, ціннісні орієнтації) (за Г. Шевченко) [3].

Проектувальний блок моделі відображав визначене середовище (просторово-предметне: предмети мистецтва, інтер'єру, наочні посібники тощо; емоційно-естетичне: духовний простір, синтезована система цінностей, відображених у мистецтві) та компоненти (мотиваційний, аксіологічний, когнітивний, емоційно-особистісний, операційно-діяльнісний, діяльнісно-творчий) виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів.

У формуальному блоці моделі відображалися етапи виховання естетичних смаків (пізнавально-художній, емоційно-почуттєвий, діяльнісно-творчий) та змістовий ресурс етапу впровадження. Також цей блок містив визначені педагогічні умови виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності.

Результативно-оцінювальний блок моделі технології виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності відображав результати порівняльного аналізу стану сформованості естетичних смаків у студентів педагогічних університетів.

Метою формуального експерименту була перевірка ефективності педагогічних умов і технології виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності. Означена технологія реалізовувалася у три етапи: пізнавально-художній, емоційно-почуттєвий, діяльнісно-творчий.

Пізнавально-художній етап мав за мету розширити коло знань студентів про мистецтво, сформувані цілісне уявлення про естетичну культуру.

У межах першого етапу були використані такі форми роботи: цикл бесід «Духовність», «Культуротворчість», «Наша історія, культура, традиції», запропонована «Лабораторія естетичної культури», в межах якої організовувалися та проводилися майстер-клас «Про що говорить мистецтво», зустрічі з видатними діячами культури, кінолекторії про сучасну художню культуру, колективний перегляд фільмів із подальшим їх обговоренням, відвідування музеїв із подальшим обговоренням цінностей мистецтва, наприкінці означеного етапу проведено круглий стіл «Естетичні смаки й ідеали сучасної молоді» та зібрано банк культурологічних ідей. Також на першому етапі впроваджувався спецкурс «Естетичний розвиток особистості студента» (розроблений на основі «Естетики життя» М. Киященка) [4]. У межах першого етапу реалізовано педагогічну умову – формування мотиваційної потреби особистості студента в естетичному вихованні.

Метою другого – емоційно-почуттєвого етапу – був розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів, їх естетичного ставлення до світу, інших людей, самих себе. На другому етапі шляхом використання таких форм роботи, як: «Конкурс педагогічного красномовства», проведення художніх майстер класів, «Тижня творчості», «Виставки творчих робіт студентів»,

«Діяльності творчих колективів», оформлення стендів, фотовиставки. Реалізовувалися педагогічні умови: включення у навчально-виховний процес системи творчих завдань, що організують естетичну діяльність студентів із урахуванням їх індивідуальних особливостей; інтеграція аудиторної та позааудиторної діяльності з естетичного виховання студентів. Також на другому етапі продовжували впроваджувати вищезгаданий спецкурс.

Робота на третьому – діяльнісно-творчому етапі – була побудована з метою творчої реалізації образного мислення студентів педагогічних університетів, естетичного судження й смаку на практиці. У межах третього етапу реалізовувалися педагогічні умови – формування єдиної системи форм, активних методів, засобів естетичного виховання, що сприятимуть набуттю естетичного досвіду, формуванню естетичного ідеалу, вихованню естетичних смаків; художньо-естетичне занурення студентської молоді в «культурне» середовище з метою залучення до мистецтва. На останньому етапі роботи проведено такі заходи: «Театральні п'ятниці», веб-квест «Знавець етикету», акція «Мистецтво – це сучасно!», змагання викладачів і студентів «Естетична естафета», виставки творчих робіт студентів, організовано конкурси, шоу, традиційні свята ВНЗ, літературний альманах; здійснено організацію системи інформації про соціокультурне життя ВНЗ, міста, краю; спільну самодіяльну творчість студентів і викладачів.

Як засвідчує проведений порівняльний аналіз результатів дослідження, в експериментальній групі відбулися значні позитивні зміни щодо перерозподілу рівнів вихованості естетичних смаків у студентів педагогічних університетів (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця стану вихованості естетичних смаків у студентів педагогічних університетів

Рівень	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Завершення експерименту		Початок експерименту		Завершення експерименту	
	студентів	%	студентів	%	студентів	%	студентів	%
Високий	18	7,98	30	12,82	17	7,97	56	25,1
Достатній	27	11,85	38	16,77	30	13,4	80	35,7
Середній	87	38,24	91	39,95	90	40,2	64	28,8
Початковий	95	41,8	69	30,45	87	38,43	24	10,4
Разом	228	100	228	100	224	100	224	100

В експериментальних групах зросла кількість студентів із високим (з 17 до 56) і достатнім (з 30 до 80) рівнями вихованості естетичних смаків і знизилася кількість студентів із середнім (з 90 до 64) і початковим (з 87 до 24) рівнями.

Отже, порівняльні результати дослідно-експериментальної роботи свідчать про ефективність впровадження визначених педагогічних умов та розробленої технології виховання естетичних смаків у студентів педагогічних університетів у позанавчальній діяльності. Так, у більшості студентів посилилося емоційне реагування на твори мистецтва, поглибилися естетичні переживання та судження, розвинулася здатність їх проаналізувати й описати. Також, в процесі формувального експерименту у студентства активізувалося прагнення спілкуватися зі світом мистецтва (відвідувати музеї, філармонію, театр тощо), зростає увага до красивого й потворного в житті, природі й суспільстві, активізувалося бажання займатися художньо-естетичною діяльністю, розвивати власні творчі здібності, поповнювати естетичні знання інформацією з різних галузей мистецтва.

1. Буров А. И. Эстетика : проблемы и споры / А. И. Буров. – М. : Искусство, 1975. – 56 с. 2. Коган Л. Н. Художественный вкус : Опыт конкретно-социологического исследования / Л. Н. Коган. – М. : Мысль. – 1966. – 213 с. – (Социология и жизнь). 3. Шевченко Г. П. Художньо-естетичне виховання студентської молоді : монографія / Г. П. Шевченко, Ю. А. Пастухова; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010.– 180 с. 4. Киященко Н. И. Эстетика жизни / Н. И. Киященко : Учеб. пособие для учащихся лицеев и гимназий : [В 3 ч.]. – М. : ИНФРА-М – Ч. 3. – 2000 г.

Рецензент: д.пед.н., професор Ставицький О. О.